

PETER-HANS KOLVENBACH S.J.
Terugblik – partage – getuigenis

Interview ter gelegenheid van het GCL-wereldcongres te Fátima (2008)
Thema van het congres: Op weg als een apostolische gemeenschap

BEIRUT, AUGUSTUS 2008

RITA EL RAMY | De afgevaardigden op het wereldcongres zouden graag weten waarom u Libanon gekozen hebt om er u na uw ambtstermijn als generaal terug te trekken.

Ik respecteer hun nieuwsgierigheid, maar ook een generaal is tenslotte een gehoorzame zoon van de Sociëteit van Jezus. De oversten hadden het goede idee mij te laten terugkeren naar de plaats waar ik al gedurende 25 jaar gewerkt had, namelijk naar het Midden-Oosten en in het bijzonder Beirut, hier in Libanon.

In Libanon bestaan allerlei christelijke gemeenschappen en kerken. Het was uw keuze om Armeens priester te zijn. Waarom?

Ik heb dit niet gekozen. De oversten dachten dat het een hulp kon zijn voor de Armeense katholieken als ik voor die kerkgemeenschap bestemd werd. Ik ben linguïst van vorming. Het klassiek Armeens was een verplichte taal. De Armeniërs spreken die taal wel niet meer, maar de liturgie is tot nu toe in die klassieke taal. Zo kwam het dat ik mij meteen thuis voelde in de liturgie van de kerk van de heilige Gregorius de Verlichter.

Hoe hebt u de GCL in de loop van meer dan twintig jaren zien evolueren: de karakteristieke eigenschappen, de opvallende accenten, de sterke punten, de uitdagingen?

Allereerst dank ik voor deze gelegenheid. Het is een manier om mijn dank te betuigen aan de Heer, en aan al degenen die ik gedurende 25 jaren heb mogen kennen en met wie ik mocht samenleven.

Wie iets zegt over de geschiedenis van de GCL, is als de man uit het evangelie die uit zijn schat oud en nieuw tevoorschijn haalt. Enerzijds is de GCL een geheel nieuwe lekenbeweging: ze bestaat sinds 1968, d.w.z. nauwelijks veertig jaar. Anderzijds – en dat weet iedereen – is de GCL ontstaan vier eeuwen geleden, toen studenten van het Romeins College samenkamen om wat men noemde de “Mariacongregaties” te vormen. Het is betekenisvol dat deze Mariacongregaties in eenklank met de vernieuwing van het Tweede Vaticaans Concilie een naam aangenomen hebben die niet nieuw was, maar die al in 1563 bekend was uit een brief waarin deze jonge leken die in Rome samenleefden zich al “gemeenschap van christelijk leven” noemden. Waarom? Als ik die brief lees, denk ik dat ze zich wilden laten inspireren door de eerste gemeenschap van christelijk leven in Jeruzalem waarvan twee keer sprake is in de Handelingen van de Apostelen. Het waren christenen die niet wilden leven volgens de routine van elke dag, maar die echt door het leven van Christus bewogen wilden worden: een gemeenschap bewogen door het leven van Christus. Daarom wilden ze zich verzamelen rond de tafel van de Heer, mekaars lasten dragen, opdat niemand tekort zou komen – materieel noch geestelijk – en ten slotte, door hun uitstraling als gemeenschap die leeft van Christus, anderen aantrekken om op hun beurt lid te worden van die gemeenschap van christelijk leven. Het was de ervaring van de eerste kerkgemeenschap in Jeruzalem; die jonge mensen hebben in 1563 hetzelfde willen doen onder de bescherming van Onze-Lieve-Vrouw: vandaar “Mariacongregaties”. Toen deze congregaties zich dan in 1968 in het licht van het Concilie wilden vernieuwen, hebben ze de oorspronkelijke inspiratie van die eerste leken weer opgenomen en de “Gemeenschappen van Christelijk Leven” gecreëerd, met een nieuw elan maar met een naam

die een ervaring van vier eeuwen in zich droeg. Zo ontdekt iemand die uit zijn schat oud en nieuw tevoorschijn haalt de Gemeenschappen van Christelijk Leven.

Ook vandaag gaat het wel degelijk om een gemeenschap geïnspireerd door de ignatiaanse spiritualiteit. Onze-Lieve-Vrouw is aanwezig, niet alleen voor de devotie, maar als degene die op een biddende manier wist te onderscheiden. Tot twee keer toe voert Lucas in zijn evangelie Maria op als iemand die de gebeurtenissen van haar leven overziet en daarin wil lezen wat de Heer van ons wil, welke weg Hij voor ons bestemd heeft. Hij wil ons nodig hebben, dat is duidelijk, maar hoe? Ook vandaag is het typisch voor de GCL de gebeurtenissen te lezen en op een biddende manier te onderscheiden: De Heer wil ons nodig hebben, hoe? Welke is de weg? Daarom is heel de geschiedenis van de GCL een weg naar God, begeleid door Onze-Lieve-Vrouw, om te zoeken wat de Heer van ons verlangt in de concrete omstandigheden van ons leven vandaag. Elke groep, elke Gemeenschap van Christelijk Leven, maar vooral de wereldgemeenschap, zoekt hoe de Heer ons nodig wil hebben. Het volstaat de geschiedenis van de GCL te hernemen om die weg die werd onderscheiden terug te vinden.

Vanaf het begin was duidelijk dat men wilde getuigen van de menselijke en evangelische waarden die essentieel zijn voor de waardigheid van de persoon, voor het welzijn van het gezin en voor de heiligheid van de schepping – reeds in 1968. Elke keer als de wereldgemeenschap bijeenkomt probeert men verder uit te klaren, te preciseren: welke weg moeten we inslaan?

In Manila, Filippijnen, was dat de weg van de armoede (in de Filippijnen was die zeer zichtbaar): arm zijn om de Heer meer te dienen.

In Rome – en dat was normaal: Rome is een stad voor de hele wereld – was het de vraag: wat kunnen we doen opdat de wereld meer één zou zijn? We leven immers in een sterk verdeelde wereld van geweld en haat.

In Providence, Verenigde Staten, wilde de gemeenschap gewoon de teksten van de Schrift niet tot een dode maar tot levende letter maken. Men heeft toen een tekst van de profeet Micha genomen: “Het recht doen, beminnen met tederheid en nederig wandelen met onze God” (6,8).

In Loyola was Onze-Lieve-Vrouw erg aanwezig. Men vroeg de genade te doen wat zij zegt: “Doe maar wat mijn Zoon u zeggen zal.”

In Guadalajara – waar ik er voor het eerst bij was en waar het niet altijd zo gemakkelijk ging: ik geloof dat er veel zieken waren in Guadalajara, Mexico – heeft men gesproken over de band tussen de lokale gemeenschappen en de wereldgemeenschap: een spanning die vruchtbaar kan zijn.

Hong Kong, een werkelijk exemplarische en uitzonderlijke vergadering, wilde het vuur van Christus op aarde brengen.

Daarna kwamen Itaiçi, Brazilië, en Nairobi, Afrika. Daar vroeg men zich af: hoe nog méér mensen met een zending worden samen met Christus, die zelf is gezonden?

Fátima zou die weg willen besluiten: gezonden zijn, wat betekent dat concreet voor de wereldorganisatie en voor elk van de groepen?

Zo wil ik dit snelle overzicht van de geschiedenis – een oude én nieuwe geschiedenis – besluiten met deze drie punten die in Nairobi werden geformuleerd: zich engageren in het sociale leven om er de vrijheid van Christus te doen kennen; Christus ontmoeten in de verscheidenheid van culturen, opdat zijn genade alles wat omvorming behoeft mag verlichten; ten slotte, verenigd met Christus leven, opdat Hij in alle aspecten van ons gewone leven kan binnentreden. Ik wens dat Fátima opnieuw een essentiële etappe wordt op die weg naar God begeleid door Onze-Lieve-Vrouw die de GCL al vier eeuwen, en vooral sinds vier jaren, bewandelt.

In de decreten van de 35^e Algemene Congregatie hebben we kunnen lezen: “Wij wensen dat de Sociëteit van Jezus de GCL ondersteunt op de weg die zij als een apostolisch lichaam wil volgen.” Wat is uw ervaring met de wereld-GCL in haar verhouding tot de Sociëteit en het Vaticaan? Hoe ziet u de toekomst van de samenwerking tussen de SJ en de GCL?

Dit zijn belangrijke vragen en ik ben blij, als teken van erkentelijkheid, erop te mogen antwoorden. Ik moet bekennen dat ik de GCL aanvankelijk niet kende. Ik heb hier wel de Mariacongregaties gekend, met een medebroeder trok ik van dorp naar dorp voor de mariale bijeenkomsten, maar de GCL was mij volledig onbekend. Nadat ik in 1983 algemeen overste van de SJ geworden was, ontmoette ik op een gegeven ogenblik uw toenmalige voorzitter. Wij hadden mekaar hier in Beirut goed gekend. Hij stelde mij voor opnieuw kerkelijk assistent van de GCL te worden. Tot dan toe was dat de Canadese bisschop monseigneur Audet, maar de voorzitter vond het gezien onze gemeenschappelijke spiritualiteit natuurlijker dat de algemeen overste van de SJ kerkelijk assistent was. Ik heb dat voorstel graag aangenomen, op voorwaarde dat dit van de kant van de GCL altijd een vrije keuze zou blijven en geen automatisme zou worden. Ik ben dan ook gelukkig dat de GCL opnieuw mijn opvolger, pater Adolfo Nicolás, tot kerkelijk assistent heeft gekozen.

Zo is het avontuur met de GCL begonnen. Een generaal moet de jezuïeten zowat overal ter wereld bezoeken, en zowat overal waar er jezuïeten zijn, zijn er GCL-gemeenschappen. Het was altijd een vreugde ze te ontmoeten. Ik moet zeggen dat ik aanvankelijk getroffen was door de grote verscheidenheid. De groepen zijn uiterst verschillend in hun manier om GCL te zijn, in hun apostolische opties en zelfs in hun manier van doen: het is helemaal anders in Chili, in Latijns-Amerika, dan in Afrika, of in Azië, in Hong Kong, de Filippijnen, of in Europa – het is allemaal erg verschillend, maar voor ons jezuïeten is dat normaal, wij beleven een geestelijke eenheid in een grote verscheidenheid. Er zijn geen twee identieke jezuïeten, en evenmin zijn er twee GCL-gemeenschappen die precies identiek zijn. Dat is een beetje het resultaat, of een bloem, van de ignatiaanse spiritualiteit. Als ik al die groepen zie, lijken enkele zaken mij niettemin belangrijk, en ik ben gelukkig dat de Exco die punten altijd bestudeerd heeft.

Allereerst het lekenkarakter van de beweging. In de zestiende eeuw is de GCL begonnen als een lekenbeweging, maar op een gegeven moment hebben de jezuïeten de macht gegrepen. Dat heeft goede resultaten gehad, maar vandaag leven we in een tijd waarin de kerk alle lekenbewegingen op de voorgrond plaatst. Vooral Johannes Paulus II heeft dit een Pinksteren genoemd. Het is werkelijk een genade voor de kerk. Men moet ervoor waken dat de GCL geen derde orde van de jezuïeten wordt, maar in alles een beweging blijft van leken die zich engageren ten overstaan van de Heer. Dat wil ook zeggen – en dat is de verantwoordelijkheid van de SJ – dat we jezuïeten moeten vormen om assistent te zijn. Vroeger waren zij in de praktijk directeur en beslisten zij alles. Ze deden het heel goed, dat is niet het probleem, maar de tijden zijn veranderd: men moet hen voorbereiden om assistent en geen directeur te zijn. Ik van mijn kant zal heel erkentelijk zijn als de GCL jonge jezuïeten uitnodigt om de GCL te leren kennen – het is een leven dat je niet uit een boek kunt leren kennen – en om de stijl te leren, hoe de GCL te helpen en te begeleiden.

Het lijkt me ook erg belangrijk de ervaring van de Geestelijke Oefeningen binnen het bereik van de GCL te brengen. Alle bewegingen hebben externe zaken die de beweging karakteriseren en specificeren. Voor de GCL moeten dat de Geestelijke Oefeningen blijven – vrij aangeboden. Ik was niet altijd gelukkig als in een nieuwe groep niemand de Geestelijke Oefeningen van Ignatius gedaan had. Dat is geen goed vertrekpunt, vooral vandaag. Ik begrijp heel goed dat men zijn gezin, zijn werk heeft, niet iedereen kan zich de luxe veroorloven om zes, acht of dertig dagen in een retraitsentrum te verblijven. Maar in onze tijd is er weer die genade, reeds gekend ten tijde van Sint-Ignatius, dat men de Geestelijke Oefeningen in het leven

van elke dag kan doen. Men heeft al veel ervaring in dat domein, zodat niemand nog kan zeggen: “Ik heb geen tijd, geen gelegenheid.” Het is mogelijk de Geestelijke Oefeningen, die toch de kern, de inspiratiebron van de GCL vormen, te doen in het leven van elke dag.

Wat de contacten met het Vaticaan betreft, daar zorgt de Exco voor met de Raad voor de Leken. Ik heb de indruk dat ook de Lekenraad het contact met de GCL sterk waardeert. Het contact met de heilige Vader zelf is meer iets voor de generaal overste. Johannes Paulus II had de Mariacongregaties goed gekend, hij wilde de verandering naar GCL leren kennen en hij waardeerde sterk hoe die overgang is gebeurd. Hij heeft alleen af en toe zijn bezorgdheid geuit over die congregaties die verweesd achterbleven. In Brazilië en hier in Libanon blijft een band bestaan, maar veel andere congregaties hangen enigszins in de lucht en schijnen van niemand af te hangen. De paus was daarover bezorgd. Ik heb gewoon gezegd dat de deur van de GCL altijd openstaat en als de GCL iets kan doen voor die wat geïsoleerde en verloren groepen – ook uit erkentelijkheid voor het verleden – de GCL klaarstaat, op voorwaarde dat de congregaties de inspiratie van Vaticanum II beleven.

Ik wil hier nog iets belangrijks aan toevoegen. Als ik de andere bewegingen in de kerk zie, stel ik vast dat ze allemaal “permanente” leden hebben. Ik bedoel mensen die al hun tijd aan de beweging geven of daartoe de mogelijkheid hebben gekregen. In de GCL is, voor zover ik weet, alleen mijnheer Maginzi in Rome voltijds ter beschikking van heel de beweging. Hier en daar, in landen als Duitsland of Frankrijk, zijn bepaalde mensen vrijgesteld, maar over het algemeen zijn de “permanente” leden onbestaande. Dat heeft gevolgen. Als er in een land GCL-groepen zijn en als er jezuïeten zijn, is er hoop. Maar er zijn ook landen waar de GCL niet bestaat en waar evenmin jezuïeten zijn: wie gaat dan de GCL beginnen? Daar is een probleem dat de wereldgemeenschap en de Exco moeten bekijken. De GCL is werkelijk een interessant aanbod: waarom mensen die naar zoiets op zoek zijn dit onthouden? In het huidige systeem hebben ze geen enkele mogelijkheid om lid te worden.

Dat is wat ik wilde zeggen over de toekomst. Omdat enerzijds de gemeenschappen ver gevorderd zijn in de biddende onderscheiding en men anderzijds op wereldvlak voortdurend op zoek is naar wat de Heer van ons verlangt, denk ik dat dit punt van het grootste belang is voor de toekomst van de GCL. Ik weet heel goed – dat was al heel duidelijk in Itaici en daarna in Nairobi – dat men gezonden wil worden met Christus, die zijn apostelen zendt en die zijn leerlingen samenbrengt opdat ze over hun zending kunnen vertellen (dat is zeker een thema om te behandelen). Maar men moet deze zending voor de toekomst concretiseren op zo’n manier dat enerzijds alle gemeenschappen geïnteresseerd zijn in de missionaire keuzes van de GCL en anderzijds de wereldgemeenschap erin geïnteresseerd is hulp te bieden aan de kerk, die vandaag meer dan ooit gezonden is.

Peter-Hans Kolvenbach was algemeen overste van de Sociëteit van Jezus en algemeen kerkelijk assistent van de Gemeenschap van Christelijk Leven van 1983 tot 2008.

Vertaling: Pieter-Paul Lembrechts SJ